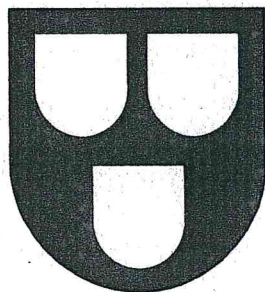

Stanislav Kasík
Heraldická kancelář
„Dauphin“
Roudnice nad Labem
2015

KŘENICE

Poznámky k návrhům obecního znaku a vlajky

Znak cechu malířů štítů

O TVORBĚ OBECNÍCH ZNAKŮ

Z poznání historického vývoje městských a obecních znaků lze ze skladby užitých znakových figur a dalších souvislostí odvodit pohnutky, stanovit příčiny a inspirace jejich volby. Můžeme je rozdělit do několika skupin. Vyjmenujeme jen některé.

Mnoho obecních znaků je odvozeno od znaků vrchností. Ať od znaku krále u měst královských, či od znaku šlechtického majitele, biskupa nebo církevní instituce u měst poddanských. Při jejich tvorbě bylo snahou navrhovatelů odlišit nějakým způsobem znak obce od znaku vlastníka. Stávalo se tak různými způsoby, jakými bylo přijetí pouhé části znaku, zmenšení znakových figur, změna tinktur znakového pole či znamení, nebo doplnění další figurou nebo znamením atp.

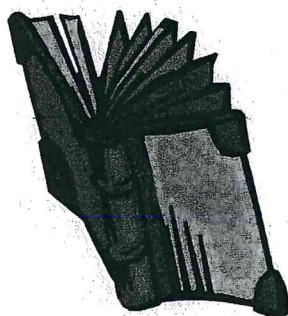
Jinou skupinu tvoří znaky odvozené od přírodních podmínek. Například použitím figury kopce je charakterizováno prostředí, ve kterém obec leží. Vlnité břevno má obvykle souvislost s existencí vodního toku. Stejným způsobem vypovídá vyobrazení skály. Stromy mohou symbolizovat okolní lesy. Některá znamení ukazovala na převažující zaměstnání obyvatel. Proto se objevují ve znacích motivy zemědělské, vinařské, chmelařské, rybářské, hornické atd. Ve znacích se připomínaly i různé události.

Jednu z nejcennějších skupin jsou znaky ukazující užitými symboly na jméno obce. Tak jak je například jablonoň ve znaku Jablonce nad Nisou, rak ve znaku Rakovníka, sova ve znaku Sovínek, či měsíc - luna ve znaku Loun. Takovým znakům se říká „znaky mluvící“.

Současné tendence ve tvorbě obecních znaků se přidržují již osvědčených metod a postupů. Přesto jsou některé figury pro obce bez statutu města nepoužitelné. Například hradby, jejichž fyzická existence byla vysoce ceněnou výsadou a pýchou každého města a zároveň jejich nejpřípadnějším symbolem.

Podvýbor pro heraldiku a vexilologii Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky preferuje u obcí znaky jednodušší, které více odpovídají původním praktickým funkcím znaků a také významu uživatele. Podoba navrženého znaku musí bezpodmínečně být v souladu s pravidly, zásadami a uzanci heraldiky. Nemá kolidovat se znaky již v České republice užívanými. Má být jednoznačným a nezaměnitelným symbolem konkrétní obce.

V heraldice platí, že znak je posuzován nikoliv z pohledu pozorovatele, ale z pohledu nositele. Proto je v popisu používáno stranového určení „vlevo“ a „vpravo“ ve zdánlivém rozporu s pozorovaným vyobrazením, kde jsou například figury v polohách právě opačných.

Z HISTORIE OBCE

Následující řádky nemají ambici být vyčerpávajícím pojednáním o historii obce. Budou zmíněny především ty skutečnosti, které mohou být pro výběr heraldických figur do znaku obce inspirující.

Obec Křenice se skládá ze tří místních částí – Kámen, Křenice a Přetín. Z pohledu historických písemných pramenů je „nejstarší“ Přetín, připomínaný v roce 1272. Následují Křenice, o nichž je první zmínka činěna v roce 1339 a nakonec Kámen, o němž se poprvé píše v roce 1548.

Přetín se zmiňuje v listině papeže Řehoře X. pro klášter premonstrátek v Chotěšově, vydané dne 13. 5. 1272. Papež v listině potvrzuje majetek kláštera. Ve výčtu vsí, které klášteru patří, je zmíněn i Přetín („de Pretino“; Regesta diplomatica nec nos epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars II. Pragae 1882, No781, s. 312 – 314, Přetín s. 313, dále jen RBM; viz také Profous, Antonín: Místní jména v Čechách. Díl III. Praha 1951, s. 471, dále jen Profous).

Křenice se v písemných historických pramenech poprvé zmiňují v listině vydané dne 12. 4. 1339 Sezemou, synem Protivy z Dolan, kterou potvrzuje prodej vsi Křenice („Kczenicz“) Petrovi proboštovi kláštera v Chotěšově za 330 kop pražských grošů. Součástí příslušenství prodané vsi byly krom jiného lidé poddaní, tvrz, mlýny, rybníky, lesy, pole obdělávané i neobdělávané, louky, platy, práva a svobody (RBM, IV., 1892, No 654, s. 254; Profous, II., 1949, s. 385 – 386)).

Na webových stránkách obce Křenice (www.krenice.cz) je uveden zcela nepřesný údaj o první zmínce o obci, která zařazována do 10. století a je dávana do souvislosti „s názvem Chřenice, případně Chřen“. Tento údaj je nekriticky převzat z publikace Antonína Profouse s názvem *Místní jména v Čechách*, kde se v kapitole o vsi Křenek u Brandýsa nad Labem píše o vzniku a významu jména této obce (připomínána v roce 1337; Profous, II., 1949, s. 385). To je odvozeno od zdobnéliny osobního jména „Chřen“ ve tvaru „Chřeník“. V novodobé češtině má staročeské slovo „chřen“ význam „křen“ – obojí se vztahuje k rostlině botanicky zvané Křen selský (*Armoracia rusticana*). O zařazení jména do 10. století mohou spekulovat tak, že jde o jméno starobylé a ve vyprávěcích pramenech se vyskytující (např. Kosmova kronika česká, Kniha III., kap. XIX., zápis k roku 1106 – Budivoj, syn Chřenův). Pokud byla úvaha pisatelem historie obce na jejích webových stránkách vedena tímto způsobem, pak jde o metodicky nepřijatelný postup. Česká vesnice připomínaná písemnými prameny v 10. století by byl jev mimořádný a s nadsázkou by byly Křenice uváděny v učebnicích dějepisu. Naše Křenice se totiž původně jmenovaly „Kšenice“ (resp. „Kčenice“) a význam a původ jména je zcela jiný než u Křenku a nemá s osobním jménem „Chřen“ žádnou souvislost (viz níže kapitolu O jménu).

O vsi Kámen se dozvídáme ze zápisu v Deskách zemských z roku 1548 (Profous, , 1949, s. 189). Tehdy bratři Jindřich a Půta Švihovští z Rýzemberka prodali panství příslušné k hradu Švihovu Heraldovi Kavkovi Říčanskému z Říčan a na Štěkni (Sedláček, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. Díl IX., Domažlicko a Klatovsko. Praha 1893, s. 19, dále jen Sedláček, Hrady). Při Švihovu zůstal Kámen i v pozdějších letech.

Křenice a Přetín byly majetkem kláštera premonstrátek v Chotěšově i v roce 1367. Toho roku byl napsán urbář chotěšovského kláštera, který zaznamenával držení půdy jednotlivými poplatnými sedláky a celkovou sumu platů se stanovením data odvodu. Z těchto přehledů se poprvé dozvídáme jména obyvatel Křenic a Přetína.

V Křenicích („Krzemicze“, „Krzenicze“) bylo 12 lánů, z kterých se ročně odvádělo 32 grošů na svátek sv. Jiří a stejná částka o svátku sv. Havla. Jakub Kučera („Jacub Kuczera“), Michal, Čadek („Czadek“), Vávra („Wawra“) měli každý dva lány, Jakub Hynčík („Jacub Hynczyk“) měl dva a půl lánu a Novák („Nowak“) jeden a půl lánu.

V Přetíně („Przyetin“) bylo 12 lánů, z kterých se ročně odvádělo 64 grošů. 32 na svátek sv. Havla a totéž na svátek sv. Jiří. K tomu 6 kuřat, 30 vajec, a také 2 žnece obilí a 1 srpaře senného na dvůr do Křenic („ad curiam in Kczenicz“). V tomto zápise vlastníci lánů uvedeni nejsou (*Decem registra censuum Bohemica*. Praha 1881, s. 40).

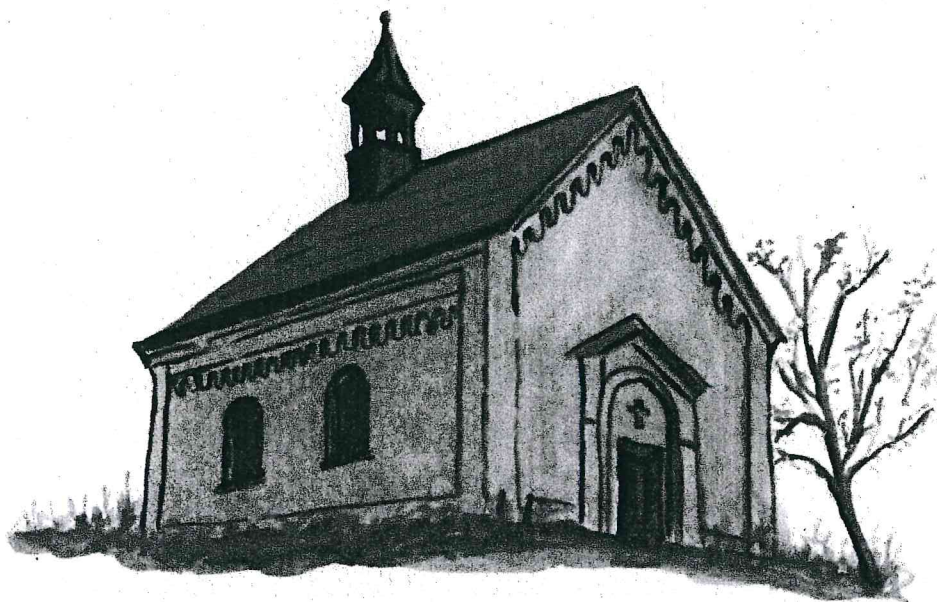
Při chotěšovském klášteře zůstaly Křenice až do husitských válek. Klášter měl v Křenicích nápravníka („seděl na právu někoho jiného“), který pravděpodobně bydlel na zdejší tvrzi a byl klášteru povinován manskou službou. K roku 1408 víme o nápravníkovi Buškovi Dlaskovi z Pšovlk, který se pak psal také z Kšenic a byl tu ještě v roce 1426. Po husitských válkách se ves původně rozdělená na část dědičnou a zápisnou (manskou), dostala do světských rukou a byla Bozděchovskými z Kamenice připojena k jejich panství Ptenín. Ti drželi Ptenín do roku 1530. Po nich zde byl Václav Pětipeský z Chýš na Krásném dvoře, který se tak připomíná v roce 1535. Na zápisnou část Křenic obdržel v roce 1544 a znovu v roce 1549 od krále možnost výplaty Jetřich z Vřesovic na Valči. Vřesovec se musel o křenickou zápisnou část soudit s Václavem Pětipeským a v roce 1558 dosáhl svého práva. Páni z Vřesovic obnovili v Křenicích tvrz a drželi ji celé následující století. Konfiskace majetku po bitvě na Bílé hoře se jich nedotkla. Docílili toho, že jejich křenický majetek se stal dědičným. V roce 1679 bratři Jan František a Petr Diviš, synové Ferdinanda Týmy Kyšperského z Vřesovic prodali tvrz, dvůr a ves Křenice se dvorem Býšovem své příbuzné Lidmile Elišce Lipovské a ta vše postoupila Janovi Heřmanovi Černínovi

z Chudenic, který vše připojil k panství Ježov. Zemřel v roce 1699. V roce 1738 byl statek pro dluhy odhádán a dostal se hrabatům z Morzinu, kteří jej připojili k panství Merklínu (Sedláček, Hradý IX., 1893, s. 192, 190).

Panství Merklín, včetně Ježova a Ptenína vlastnil v roce 1789 Petr Vít říšský hrabě z Morzinu. V té době k tomuto panství patřili všechny tři části dnešní obce – Kámen („Kameno“), Přetín („Przedjn“) a Křenice („Kschenitz“, „Krženicz“). Kámen měl v té době 46 domů, Přetín 27 domů a Křenice 25 domů (Schaller, Jaroslaus: Topographie des Königreich Böhmen. Zwölfter Theil. Klattauer Kreis. Prag und Wien 1789, s. 124).

Petr Vít z Morzinu, držitel panství Ježov a Ptenín, koupil v roce 1770 od svého bratra Ferdinanda Františka panství Merklín a všechna panství spojil do jednoho celku. V roce 1815 dědil merklínské panství Jan Nepomucký Karel hrabě Krakovský z Kolovrat (+1872), vnuk Petra Víta z Morzinu. V jeho době měl Kámen („Kamena“) 17 domů se 135 obyvateli, farně příslušný do Chudenic a školsky do Ježov; Křenice („Kschenitz“) měly 34 domů s 213 obyvateli, vrchnostenský velkostatek, ovčín a hospodářství, farně příslušela ves do Chudenic; Přetín („Pretin“) měl 32 domů s 206 obyvateli, hospodářství a k němu příslušný mlýn zv. Chlumec (Sommer, Johann Gottfried: Das Königreich Böhmen. Siebenter Band. Klattauer Kreis. Prag 1839, s. 257).

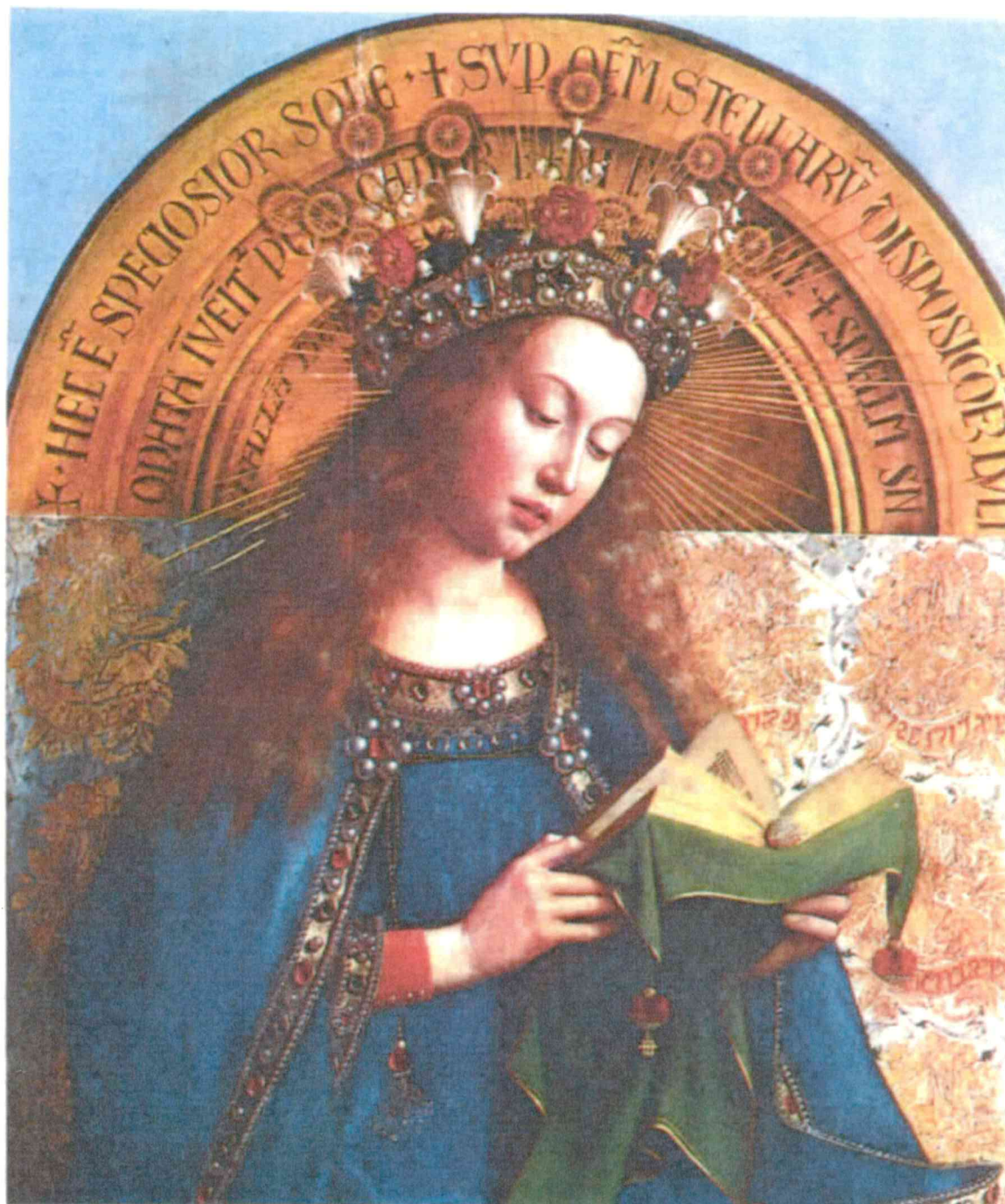
Za Jana Nep. Karla hraběte Krakovského z Kolovrat byla ukončena patrimoniální (vrchnostenská správa) a ta v roce 1850 byla nahrazena správou státní zřízení okresních soudů, okresních úřadů, městských úřadů a obecních úřadů. V té době proběhly první volby do obecního zastupitelstva i v Křenicích.

Kaple Panny Marie v Křenicích
(zdroj OÚ v Křenicích)

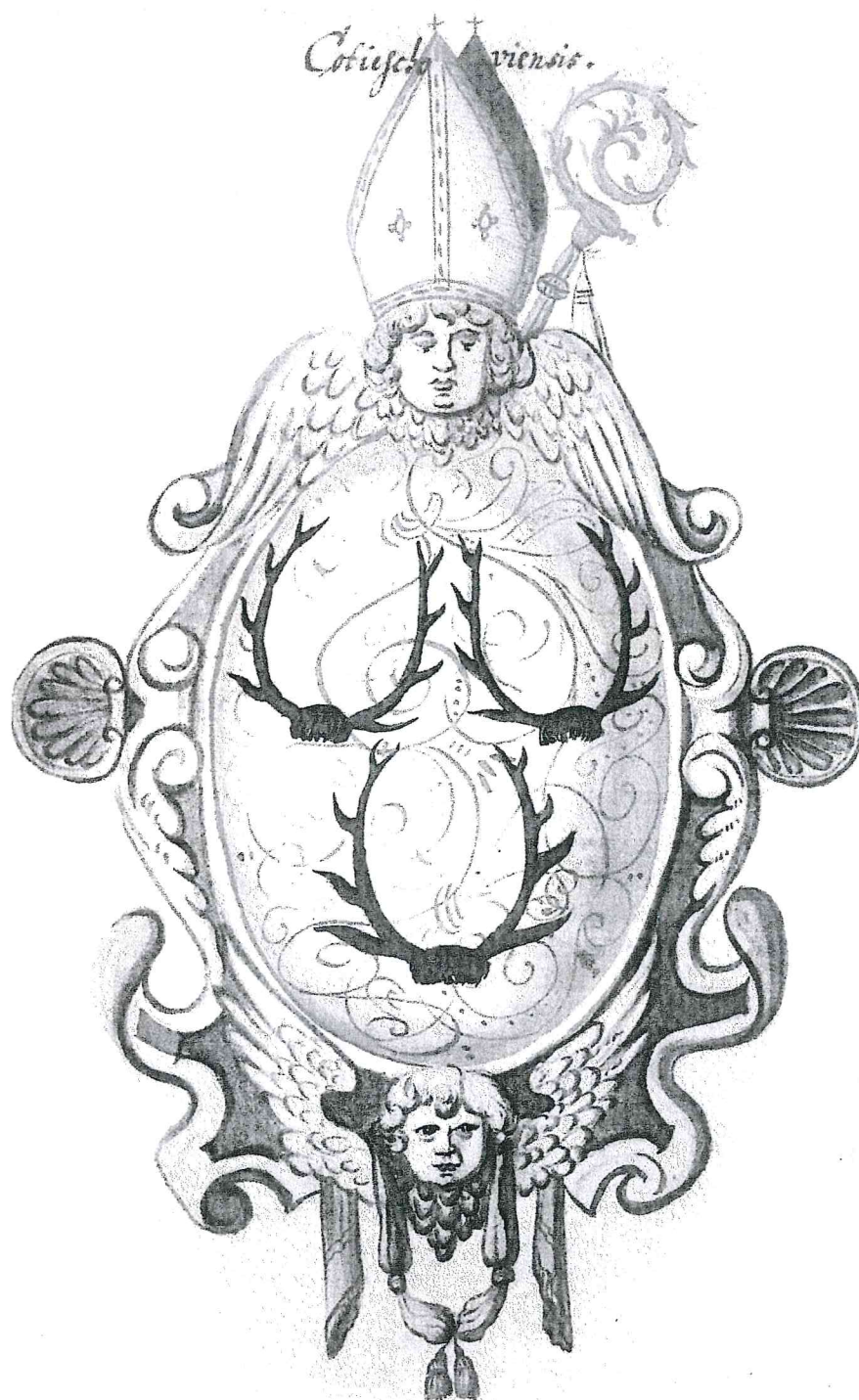
O PANNĚ MARII A KAPLI V KŘENICÍCH

Kaple v Křenicích byla postavena v roce 1873 v pseudorománském slohu (Poche, Emanuel a kol.: Umělecké památky Čech 2, Praha 1978, s. 157). V letech 2007 – 2012 byly provedeny restaurátorské a rekonstrukční práce (dle sdělení obce – e-mail 5. 2. 2015). Obnovená a opravená kaple se stala dominantou obce.

Panna Marie – detail z Gentského oltáře
(bratři van Eyckové – 1425 – 1432)

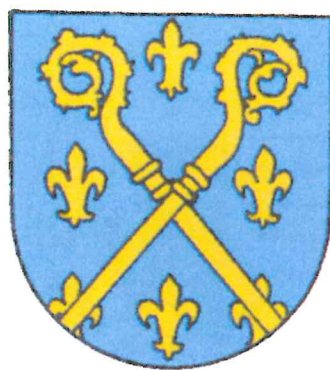
S Pannou Marií je spojována celá řada symbolů, které mají oporu v biblickém textu Písni písní. Ta byla zařazena do textu Bible a její části Starý zákon, s podtitulem Z nejkrásnějších písní Šalamounových. Jde vlastně o milostnou poezii, i když jsou jí přisuzovány vlastnosti mystické a esoterické, které jsou postřehnutelné zejména v originálním textu v hebrejštině. Církevní učitelé začali verše této poezie vykládat s příměry k Panně Marii. S Pannou Marií jsou spojeny ustálené výrazy „Lilium inter spinas“ – „Lilie mezi trnami“, „Flos campi“ – „Kvítek šaronský“ (Kralickou biblí překládáno jako „růže“), „Stella maris“ – „Hvězda mořská“. Z těchto rčení vyplývají hlavní atributy Panny Marie – lilie, růže a hvězda. Barvou Panny Marie je modrá a tuto barvu má obvykle její plášť, který v některých vyobrazeních bývá posetý zlatými hvězdami.

Znak kláštera v Chotěšově
(okolo 1680 – štít má být zlatý)

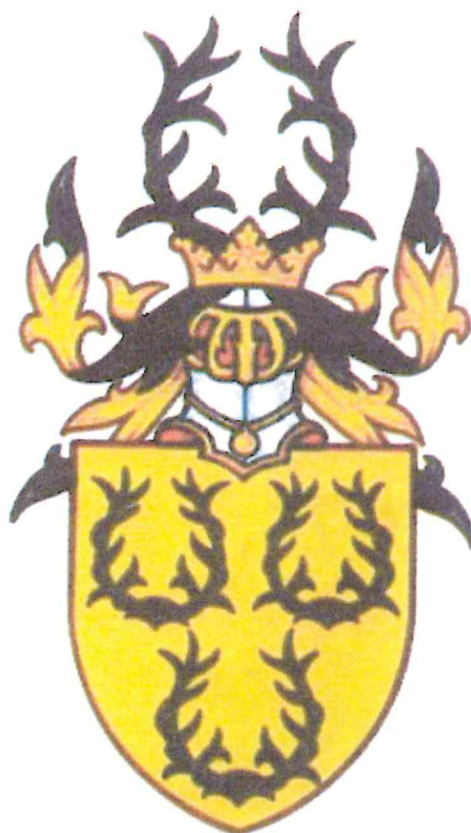
O ZNAKU CHOTĚŠOVSKÉHO KLÁŠTERA

Klášter premonstrátek v Chotěšově, při kostele sv. Václava a Panny Marie, byl založen někdy v letech 1202 – 1210. Zakladatelem byl blahoslavený Hroznata, který založil mužský premonstrátský klášter v Teplé, a jeho sestra Vojslava, vdova po Otovi purkrabím ve Vratislavi. Klášter byl osazen z kláštera v Doksaněch (Vlček, Pavel – Sommer, Petr - Foltýn, Dušan: Encyklopedie českých klášterů. Praha 1997, s. 254).

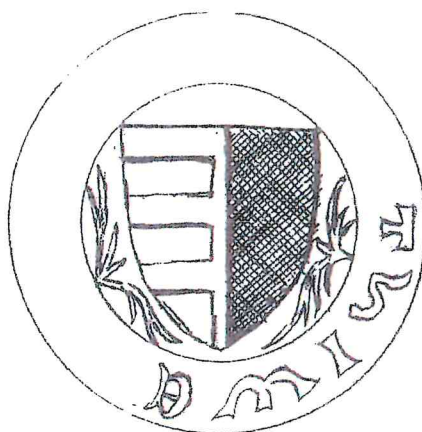
Znak Řádu premonstrátů

Řád premonstrátů založil v roce 1120 sv. Norbert z Xanten, když v severní Francii u města Coucy, mezi Laonem a Soissons, v údolí zvaném Prémontré, zřídil při kostelíčku sv. Jana Křitele první klášter. Řádovým znakem je modrý štít posetý liliemi a v něm dvě zkřížené berly, vše zlaté (Buben, Milan M.: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích. II. díl/ I. svazek. Řeholní kanovníci. Praha 2003, s. 59).

Erb pánů z Gutštejna, kteří byli stejného původu jako bl. Hroznata
(kresba Jiří Louda)

Klášter v Teplé používal znaku, který byl odvozen od rodového erbu jeho zakladatele bl. Hroznaty. Tím byl zlatý štít s třemi černými jeleními parožími. Shodného znaku používala i kanonie v Chotěšově (Hlinomaz, Milan: Dějiny kláštera premonstrátek Chotěšov. České Budějovice 2009, s. 28-29).

Pečeť Protivy z Dolan u listiny z 12. 4. 1339
(kresba August Sedláček)

O ERBU PÁNŮ Z DOLAN

První zmínka o Křenicích je v listině vydané v roce 1339 Sezemou, synem Protivy z Dolan. Listinu Protiva z Dolan pečetil a pečeť se zachovala (SÚA, L IV, Řád premonstrátů Chotěšov – 58, i. č. 2098). V pečetním poli je polcený gotický štít, v pravém poli jsou tři břevna a levé je prázdné (Sedláček, August: Atlas erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty. Svazek 3. Praha 2002, fol. 258r; Svazek 5, Praha 2003, tabule 81-3).

August Sedláček, znalec erbů české šlechty, zařadil uživatele přídomku z Dolan (ves a tvrz o. Klatovy) k rozrodu pojmenovanému Františkem Palackým „Drslavici“ podle často používaného osobního jména Drslav. Nejznámějším reprezentantem toho rozrodu byli potomní páni Švihovští z Rýzmburku. Společným byl pro ně erb, který Sedláček nazývá „poloutrojříčí“ a vysvětluje jeho podobu: „Podstata toho erbu jest taková, že štít jest polovičný a levé neb pravá polovice protkán a jest příčnými pruhy dvojí barvy.“ (Sedláček, August: Českomoravská heraldika. Část zvláštní. Praha 1925, s. 27, dále jen ČMH II.).

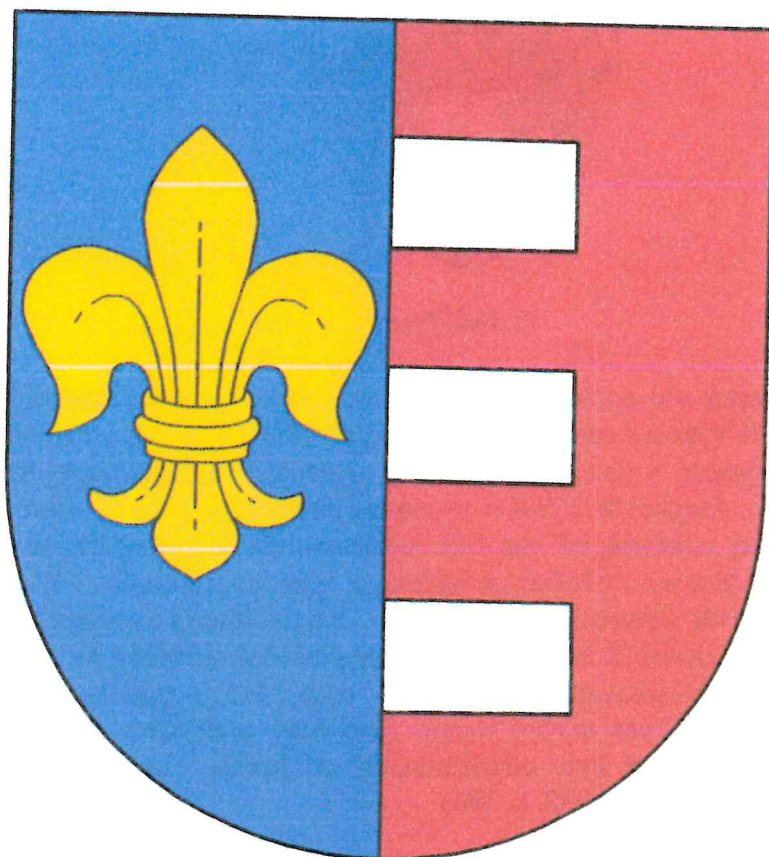
Erb Švihovských z Riesenberka
(kresba Jiří Louda)

O erbu pánů z Dolan Sedláček píše: „Páni z Dolan (1339 Protiva a Jindřich, 1378 – 1391 Půta, 1. 1440 Děpolt) též se hlásí k tomuto erbu a od 15. století psali se z Ryžemberka, jako kupř. Břeněk, který u Sodoměře padl.“ (ČMH II., 1925, s. 28). Ze zachovaných heraldických památek na erb Švihovských z Rýzemberka (také z Riesenberka) vyplývá barevnost erbu – štít byl červený, v pravé nebo levé půli jsou tři stříbrná břevna.

O JMÉNU

Místní jméno Křenice nemá nic společného s rostlinou „křen“ a ani s historickým osobním jménem „Chřen“, které má význam odvozený od rostliny „křen“, které se ve středověké češtině říkalo „chřen“. Původní jméno v podobě „Kčenice“, „Kšenice“ úvahu o spojitosti s osobním jménem „Chřen“ vylučuje. Jazykovědci činí o významu jména naší obce Křenice tento výklad: „Prvotní jméno *Krščenice*, znamenající ves lidí Krščenových, Křtěnových, se spodobilo ve Křščenice a pak míšením sykavek změněno ve Křčenice, Křenice a Kčenice i Kšenice. Z těchto tvarů ovládl v nové době tvar Křenice, poněvadž bylo místní jméno neporozuměním spojeno s appellaivem křen... Osobní jméno Krščen bylo původně částečně slovesný rod trpný od křstíti > křstíti > křtíti, něm. taufen, staroslovansky krъstiti... V roce 1415 je prameny doloženo osobní jméno Cristani dicti Krzczen. Toto osobní jméno bylo tedy překladem latinského osobního jména Christianus, Christianus, jež byla odvozeninami od jména Christus > Kristus (z řec. Christos „Pomazaný“).“ (Profous, II, 1949, s. 386).

Znak č. 1A – Modro-červeně polcený štít. Vpravo zlatá lilie, vlevo tři stříbrná břevna, zleva do půli zkrácená.

Zlatá lilie má několik významů. Především je symbolem pseudorománské kaple Panny Marie v Křenicích. Lilie v modrém poli má vztah k Panně Marii, které je nejprůpadnějším a všeobecně známým atributem. Lilie odkazuje také na chotěšovský klášter premonstrátů, který byl dominantním vlastníkem vsí Křenice a Přetína v době před husitskými válkami – v tomto případě je lilie odvozena z řádového znaku premonstrátů. Levá půle znak je erbem Protivy a Sezemy z Dolan, s nimiž je spojena první zmínka o obci z roku 1339, která zároveň dokládá, že právě oni byli původními vlastníky Křenic. Tři zkrácená stříbrná břevna v červeném poli mohou být vnímána jako symbol tří místních částí současné obce.

KŘENICE

Návrh znaku č. 1A

Stanislav Karle